

ORGANIZAȚII NEGUVERNAMENTALE ÎN ROMÂNIA: ÎNTRE DORINȚA DE AUTONOMIE ȘI NEVOIA UNEI PROTECȚII DIN PARTEA STATULUI

CĂTĂLIN AUGUSTIN STOICA

Element principal al modelului occidental de organizare socială, politică și economică, societatea civilă se constituie ca rezultat al încercării de a reacționa adecvat în fața unor posibile intruziuni și expansiuni ale statului în spații definite primordial ca nefiind de competența directă a acestuia. Prin unele dintre formele specifice (organizațiile neguvernamentale – ONG) prin intermediul cărora se articulează, agregă și exprimă varietatea intereselor dintr-o societate, societatea civilă contribuie substanțial și decisiv la dezvoltarea și existența democrației. Dacă în perioada guvernării comuniste, toate asociațiile, organizațiile erau subordonate partidului unic, devenind astfel instrumente ale controlului politic, după decembrie 1989, reîntoarcerea la modurile de guvernare democratice presupune „reinventarea”, „reînvierea”, „regăsirea” societății civile, cu variile sale forme de expresie și manifestare.

În iunie 1994, Centrul de Sociologie Urbană și Regională – București (CSUR) a efectuat la cererea Fundației Soros un studiu privind practicile asociative și viața socială locală în orașul Piatra Neamț, studiu ce se încadrează într-un program mai vast de evaluare periodică a situației structurilor asociative, a rolului lor în dezvoltarea societății civile.¹

Cercetarea a avut drept obiective determinarea tipurilor și intensității practicilor asociative locale; stabilirea configurației psiho-sociale a grupurilor de asociere și a rețelelor asociative; estimarea eficienței legăturilor intra- și intergrupale; identificarea asociațiilor cu grad ridicat de dinamism social în contextul relațiilor și activităților comunitare. Ca metode de culegere a datelor s-au folosit ancheta cu chestionar pe un eșantion probabilist, reprezentativ la nivelul orașului Piatra Neamț, pentru populația de peste 18 ani, după criteriile vârstă, sex, nivel de instrucție; analiza documentară; focus-grup cu liderii a 9 ONG-uri din localitate. Întrucât studiul CSUR este primul de acest tip întreprins în România, am considerat utilă prezentarea câtorva dintre rezultatele sale, rezultate care pot furniza o primă imagine asupra modului în care societatea

¹ Colectivul de elaborare i-a cuprins pe cercet. št. pr. gr. II, Corneliu Cârțină (coord.), cercet. št. pr. gr. III dr. Cezarina Nicolau, cercet. št. pr. gr. III Marilena Gînju, cercet. št. Voichița Stahl și pe semnatarul prezentului raport, Cătălin Augustin Stoica, student anul IV al secției Sociologie, Facultatea de Sociologie, Psihologie și Pedagogie, Universitatea București.

civilă românească reușește să se refacă, să se redescopere după ieșirea din experiența totalitară.

În intenția de a avea o imagine cât mai completă asupra practicilor asociative formale, am însoțit abordarea cantitativă cu cea calitativă. Astfel, a fost realizat un focus-grup cu lideri ai unor organizații din localitate. Decizia de folosire a acestei tehnici a fost influențată în primul rând de avantajele pe care ea le oferă, ca analiză, explorare în profunzime a unui subiect de interes, mai ales în condițiile în care cercetări de o asemenea anvergură asupra practicilor asociative formale nu au mai fost întreprinse până acum în România.

Discuțiile au avut loc la sediul asociației „Ecomont”, str. Ștefan cel Mare nr. 17 și au fost moderate de către Corneliu Cârfină, cercetător științific gradul II, Centrul de Sociologie Urbană și Regională – București.

PARTICIPANȚII LA FOCUS GRUP

Au participat la discuțiile ce au durat circa 2 ore și 30 de minute, opt lideri, un responsabil de programe și un membru, ai următoarelor organizații din Piatra Neamț: „Fundatia Montan–Ecologică Ecomont” (președinte); „Fundatia pentru Tinereș” (șef departament „Programe”); „Clubul de Turism Montan Petrodava” (președinte); „Fundatia Artistică pentru Copii – Cantus” (președinte); „Aeroclub Parapante Delta – Vega” (vice-președinte); „Organizația de tineret a Partidului Național Țărănesc - Creștin Democrat” (președinte); „Asociația Rebusiștilor din România” și „Federația de Scrabble” (președinte); „Clubul de Alpinism și Speologie – Salt” (președinte); „Asociația de Tineret Fun–Rock” (președinte);

Majoritatea participanților se încadrează în grupa de vârstă cuprinsă între 21 și 30 ani, cel mai în vârstă dintre aceștia având 47 de ani. Patru dintre cei prezenți erau absolvenți de liceu iar cinci absolvenți ai unei instituții de învățământ superior.

Subiectele propuse dezbaterii au vizat elementele motivației înscrierii în diverse organizații, problemele legate de înființarea și organizarea internă a acestora (structuri, membri, militantism, etc.), relațiile cu autoritățile locale și centrale, relațiile cu alte organizații, programe și intenții de viitor.

MOTIVAȚIA ÎNSCRIERII ÎN ASOCIAȚII

Una dintre principalele rațiuni ce stau la baza utilizării tehnicii grupului este cea a evidențierii modului în care un grup particular de indivizi, în cazul nostru *lideri ai unor organizații*, percep și definesc anumite situații, evenimente, probleme, etc., a modului în care se raportează la acestea. Pornind de la premisa că definițiile, interpretările date unei aceleiași situații variază de la individ la individ, de la un grup social la altul, este interesant a le consemna și

compara pe cele aparținând unor persoane ce manifestă o mare deschidere către ceilalți, către asocierea cu semenii (în alte forme decât cele clasice), cu definițiile ce aparțin membrilor acestor asociații, cât și, sau mai ales, cu cele proprii celor necuprinși în astfel de forme asociative.

Exprimarea unui punct de vedere al unei anumite categorii sociale este conform celor mai mulți dintre participanții la discuție unul dintre principalele motive ale organizării indivizilor în varii forme asociative formale:

„Poate că ne-a împins [pe tineri – n.n.] spre asociere faptul că suntem o categorie aparte, dezavantajată. [...] este un conflict între generații.

Intellectualii – *„cei foarte dotați intelectual și care pot face ceva pentru țară”* – constituie o altă categorie care, nefiind implicată sau nedorind să se implice în structurile instituționale controlate de stat ori în cele politice (*„nu au încredere în viața politică”* pentru că *„nu există o viață politică sănătoasă”*) se asociază în forme alternative pentru a-și face cunoscute și ascultate opiniile, mai ales în condițiile în care statul și structura instituțională existentă *„nu pot asigura oportunitățile necesare reprezentării atât de diverselor interese ale comunității”*.

Asocierea, spun subiecții, este determinată totodată de structura intereselor, scopurilor individuale și de grup *„care nu pot fi satisfăcute la nivelul macrosocial global, ci la nivelul acestor grupuri”* (e.g.: preocupări comune, hobby-uri, etc.).

Organizarea în diverse forme asociative oferă posibilitatea manifestării unicității, a puterii indivizilor și a grupurilor, în condițiile în care, în regimul trecut, puterea aparținea doar formal, la nivelul discursiv, acestora (a se vedea des utilizatele sintagme *„democrație populară”, „rolul conducător al clasei muncitoare”, etc.*): *„La noi, asocierea constituie un punct de plecare. Tinerii își pot exprima un punct de vedere: fie că fac sport, fie că fac muzică, organizează spectacole. Le dă sentimentul că ei reprezintă o forță care participă la viața socială* (subl. ns.)”

Anterior excluși prin negarea deliberată a rolului pe care îl aveau *„în viața socială”*, indivizii încearcă acum să facă imposibilă repetarea situației din trecut. Desigur că nu toți sunt dispuși să facă acest lucru, să se angajeze în făurirea propriei istorii. Așa cum o arată cercetările întreprinse de CSUR la nivel național, pe lângă nivelul scăzut al încrederii în unele dintre instituțiile politice (în special cele nou create), preponderent este și sentimentul lipsei de putere. Departe de a se (auto-) percepe, în noul context, ca persoane ale căror opțiuni și acțiuni pot influența activitatea de guvernare, indivizii consideră că ceea ce se întâmplă în sferele decizionale le scapă total de sub control, că *„nu oamenii ca mine pot influența conducerea societății”,* că în continuare sunt simple piese pe o tablă de șah, mutați conform intereselor, dorinței de a câștiga a fiecăruia dintre jucători. (Evident, vom întâlni personificări diferite ale jucătorilor: de la oculte forțe străine, până la cele mai lumești figuri ale vieții politice interne.)

Conștientizarea forței rezultate din asociere poate conduce la manifestarea: *„dorinței de a accede la putere în mod legal. [...] fără a intra în*

conflict cu interesele majore ale statului. [...] Activitatea asociativă nu poate avea niciodată vreun rezultat bun dacă nu respectă o cale formală, legală.”

Este într-adevăr demn de reținut respectul manifestat față de legalitate, însă, simultan, trebuie remarcat și un alt element, aparținând definiției date ONG-urilor de către acești lideri: așadar, se poate (ONG-urile pot) accede la putere în mod legal fără însă a intra în conflict cu interesele majore ale statului. Nu este deci chestionat modul în care sunt formulate aceste interese majore ale statului i.e., cine formulează, definește azi care sunt „interesele majore” ale statului? Vor fi ele aceleași cu „interesele majore” de mâine? Mai mult, conform acestei perspective, tot statul ar fi cel care, potrivit înaltelor sale rațiuni, poate defini, stipula, eventual chiar prin acte legislative, tipul de instituție, organizație necesară societății civile (sic).

Asocierea în sine, în condițiile în care alți importanți factori sunt absenți (e.g.: cadru formal–legislativ adecvat, organizare, cooperarea autorităților, etc.), creează doar iluzia, senzația de putere, care, în accepțiunea unuia dintre participanți este și: [...] *„motivația fundamentală a asocierii. Rudimentar exprimat ar fi «instinctul de gașcă», dar esența acestor două afirmații este comună. Să nu uităm că tinerii noștri, când sunt singuri, sunt foarte respectuoși... la locul lor. Când sunt mai mulți, devin mai impulsivi – ei sunt cineva, au mai mult curaj, deci senzația de putere își spune cuvântul. Nu este putere, ci o falsă putere.*

[...] *Răspunsul la întrebarea dumneavoastră (care sunt motivele asocierii indivizilor? – n.n.) este: nevoia senzației de putere.”*

ÎNFIINȚAREA UNEI ASOCIAȚII, ORGANIZAȚII ÎN ROMÂNIA POST-DECEMBRISTĂ. RELAȚII CU AUTORITĂȚILE PUBLICE

Legea 21 din 1994 stipulează și garantează dreptul indivizilor la libera asociere. „Cadrul legal existent privind constituirea și funcționarea ONG-urilor este apreciat ca permisiv dezvoltării sectorului asociativ, mai ales în raport cu situația existentă în alte țări est-europene” (Raportul Forumului ONG Dezvoltarea Societății Civile, Sinaia, martie, 1994). Desigur că simpla existență a unor reglementări scrise în acest domeniu sau oricare altul, fie ele cât de permissive aceste reglementări, ne permite să facem inferențe limitate asupra a ceea ce există în realitate, în cazul nostru asupra numărului acestor asociații, asupra modalităților efective în care ele se constituie și funcționează. În procesul aplicării legilor, un rol crucial îl are modul în care sunt înțelese și interpretate ele de către reprezentanții unor diferite nivele ale autorității publice (centrale și/sau locale). Putem asista la nerecunoașterea, la negarea existenței unor reglementări legale de către chiar unii dintre „mandarini” (înalți funcționari): *„Fundația pentru Tineret are o problemă la un anumit moment dat, la unul din ministere... Ca să ajung la Ministerul Finanțelor și să-mi spună un «X» că nu recunoaște Fundația. Eu îi arăt legea și îi spun că exist din cauza*

ei, iar el îmi spune că nu recunoaște Fundația, cerându-mi să legalizez obiectul de activitate.”

Sau, la un nivel mai înalt: „În Parlament, domnul Mironov a spus că nu există organizații neguvernamentale și s-a dus Convenția Națională a Fundației Ecologice în Parlament și a spus: există! Eu sunt ăsta de acolo și reprezint 41 de fundații din România cu care mă frec de 100 de ori pe zi”

Lucrurile însă pot merge și mai departe, regula lui „nimic nu este bătut în cuie” (nici chiar ceea ce este stipulat prin lege) nu funcționează infailibil: „Păi, i-am spus domnului Mironov, care este Ministrul Tineretului, că noi avem Hotărârea Curții Constituționale pentru redobândirea patrimoniului, iar dânsul a spus că asta se poate discuta. Deci, la vârful piramidei se încearcă discuția legii.” (subl. ns.)

Afinitățile personale ale unora dintre aceiași înalți funcționari sunt cele care influențează hotărârile luate: „Uitați-vă la bugetul Federației de Scrimă... domnu’ Mironov a fost președintele ei. Păi, comparați-l cu al nostru, al Ecomont-ului sau chiar cu al altor asociații.”²

Autoritățile centrale au fost acuzate în repetate rânduri că încearcă să-și subordoneze, să controleze, să contamineze politic aceste forme asociative. O astfel de aliniere, înregimentare, respinsă unanim, poate aduce serioase avantaje: „Dacă mă asociaz cu vreun FDSN puteam realiza orice, chiar dacă acolo erau numai diletanți și numai neprofesioniști.”

Încercările de subordonare se înregistrează chiar din momentul înființării asociațiilor: „Dumnealui spunea că i s-au pus bețe în roate spunându-i-se că există Clubul Copiilor, Inspectoratul Școlar care ar putea face treaba...”

Mai exact: „Unul dintre inspectorii generali, nu spun care, mi-a zis așa: domnule [...], puteți să vă duceți unde vreți. Dar Prefectura, Primăria și noi [Inspectoratul Școlar–n.n.] nu vom sprijini niciodată inițiativele particulare.”

Excepții de la această regulă se pot înregistra în cazul unor alte asociații, cum ar fi cea a unei fundații – „făcută de oameni nespecializați, neprofesioniști. [...]” – sprijinită de către mica elită economică locală, ale cărei conexiuni cu factorii de putere înlesnesc considerabil lucrurile.

În general, însă, înființarea unei asociații în localitate echivalează cu „trecerea prin furci caudine”. Evident, din nou lucrurile pot merge mai ușor în ipoteza în care vechiul sistem de relații ori clientelar încă mai poate fi utilizat: „Am luat formularele, ne-am dus la Tribunal unde cunoșteam pe cineva, recunosc, și am rezolvat relativ repede. Am fost la Președintele Consiliului Județean pe care îl cunoșteam foarte bine și care mi-a dat o hârtie pe care scria că chestia asta [asociația – n.n.] este oportună.”

Un efect al acestor dificultăți, al tratamentului discriminatoriu, îl constituie decizia unor organizații de a nu se mai înscrie la Judecătorie, continuând totuși să activeze cu succes. Este cazul unei asociații de tineret care

² Pentru a sustine cele afirmate, trei dintre liderii prezenți au arătat moderatorului structura bugetului MTS pe anul în curs.

a organizat festivalul internațional de teatru „Yorick”, aflat la a patra ediție (subl. ns.).

Poziția autorităților locale în Piatra Neamț față de ONG-uri poate varia de la indiferența totală față de acestea până la un interes moderat în unele situații. Indiferența se concretizează în lipsa de receptivitate față de problemele, doleanțele ONG-urilor, imobilism și dispersarea responsabilității (practici disfuncționale des întâlnite în structurile birocratice): *„Eu m-am dus la domnul Primar și i-am spus că vreau să facem un spectacol rock, într-o seară, în parc. Mi-a aprobat și cu asta am fost la Poliție, care mi-a dat o cărticică în care scria cum să faci o manifestație și mi-a zis că trebuie pentru chestia asta vreo 15 polițai și asta costă atâta. I-am spus că eu nu fac manifestație și că nu vreau să dau în cap la nimeni. Aduc niște scule de cântat și cântăm, cum au făcut și alții [subl.ns.]”*

În urma acestui refuz și al altora anterioare: *„M-am dus la Comandant și i-am zis să-mi dea și mie un beci să repet aici, în sediul Poliției. S-a uitat oblic la mine și mi-a zis că m-ar ajuta dar nu are nici o putere.”*

„Negocierea” chiar a acelor elemente care, formal, nu constituie obiect de negocieri, este de asemenea întâlnită: *„Aveam de preluat [Fundația pentru Tineret – n.n.] peste 28 de milioane, calculate la nivelul anului 1989. Eu mă duc și spun la Primărie că trebuie să le preiau, iar ei îmi propun să le casăm.”*

Ignorarea activităților acestor asociații este practică, intenționat sau nu, și de către presa locală: *„Mass media, ziarul local „Ceahlăul” este în stare să difuzeze tot felu’ de informații, care mai de care mai stupide – de tipul câte sarmale a mâncat Iliescu – da’ nu este în stare să relateze o știre de interes, fie el local. Este posibil ca la un „tămbălău” organizat în aer liber, cu 5000 de oameni, muzică, ce am făcut noi acolo, la care a venit poliție dizlocată, armată, unde a avut loc nu numai un spectacol, dar s-a creat o stare de fapt, s-a lansat și o carte a Doamnei Doina Uricariu, să nu spui tu o vorbă despre așa ceva, în schimb să relatezi tot felu’ de chestii stupide?”*

Într-adevăr așa cum rezultă din analiza de conținut a presei locale, criticile aduse de participanții presei sunt în mare măsură întemeiate. Astfel, în ierarhia problemelor tratate de presa orașului, „evenimentele” locale ocupă locul I și cuprind: semnalări ale poliției, gărzii financiare și ale pompierilor, infractori și infracțiuni, accidente rutiere, incendii cu efecte dezastruoase, închiderea unor piețe, scumpirea cărnii înainte de sărbători, calitatea proastă a mărfurilor vândute în „piața de străini”, plata cu întârziere a ajutorului de somaj, accidente de muncă.

Acceași lipsă de interes față de ONG-urile locale o manifestă în opinia participanților la focus grup și postul local privat de radio, „Terra”. Bunăoară: *„La noi, o singură dată a venit un băiat pârlit de la „Terra” să ne întrebe: „Bă, ce faceți voi aici că este Ziua Pământului, pardon, Ziua Mediului?”*

De altfel, lipsa de interes și cooperare a mass mediei, accesul dificil la informarea publicului local, ca și inexistența unei infrastructuri informaționale adecvate, constituie în accepțiunea subiecților a doua mare problemă, după cea a finanțării (ca frecvență a menționării în cadrul discuțiilor și a consemnării în

chestionarele date spre completare înaintea focus grupului) cu care se confruntă respectivele organizații. Rezultatul: o lipsă de vizibilitate a acestora, atât în raport cu celelalte organizații locale, cât mai ales în raport cu ceilalți membri ai comunității.

În schimb, însă, în momentul în care, cu toate piedicile puse, se reușește organizarea unor acțiuni de anvergură, al căror ecou depășește granițele locale autoritățile locale devin brusc interesate (temporar) de soarta ONG-urilor în cauză. Unele dintre oficialități încearcă să-și atribuie (fie lor personal, fie instituțiilor din care fac parte) merite necuvenite în realizarea acestor activități: „[...] de la Primar la Prefect, toți, în momentul în care observă că te miști și ei nu știu, se întâmplă chiar să te caute. De teamă! Dar ei vin și spun că trebuie să te ajute.” (subl.ns.) „Sau, mai rafinat, că au și ei un program la fel și să ne treacă în programele lor.”

Criticile aduse de către subiecții autorităților locale și centrale trebuiesc discutate în conexiune cu așteptările pe care aceștia le au în raport cu factorii puterii. Vom observa însă din modul în care această raportare la instituțiile statului este făcută ca în viziunea participanților la dezbateri, lideri ai unor organizații neguvernamentale autonome, sunt încă prezente unele stereotipuri referitoare la rolul statului, al reprezentanților săi la nivel local sau central: statul ca acea abstracție care poate lua – și trebuie să ia din când în când – forma unui tată bun, deosebit de atent, grijuliu și ocrotitor: „Ar trebui să existe sprijin de la cele mai mari până la cele mai mici structuri. Să vină și să te întrebe: «Ce ai? Te doare ceva?»³”

Apare așadar o inconsistență, o discrepanță în modul în care liderii definesc statutul propriilor organizații, discrepanță taxată, sancționată printr-o ieșire violentă (doar) a unuia dintre participanți: „Toată lumea se plânge de bani! Guvernu', Guvernu'! Vreți descentralizare și autonomie, da' vreți bani de la Guvern! Dacă Guvernu' dă banul el și impune ceva!... Deci presați pentru centralizare. De ce nu încercați în altă parte?”

Chestionați fiind asupra eficienței propriilor organizații, în justificările, „vocabularele de motive” oferite pentru (ne)realizări predomină „imaginea bilei de biliard”: se autopercep (atât ei cât și asociațiile pe care le reprezintă) ca fiind, mai mult sau mai puțin sistematic, loviți de către Guvern, Primărie, Prefectură, etc. – „țapi ispășitori” ai celor mai multe insuccese personale.

RELĂȚII ÎN INTERIORUL ORGANIZAȚIILOR

Conform „teoriei schimbului social” („social exchange theory”), „mariaj” realizat între o abordare proprie economiei și o altă proprie sociologiei, oamenii intră în relații unii cu ceilalți datorită avantajelor pe care le-ar putea

³ În termeni duri, aceasta ar putea fi considerată ca expresie a „nevoii de figura unui tată”, personificată în trecutul nu prea îndepărtat de seful statului și al P.C.R., iar azi, poate, de actualul președinte

deriva din această asociere, conform propriilor interese, aspirații, scopuri. Cei mai mulți dintre cei care încearcă să intre într-o asociație, par a fi, potrivit unora dintre liderii participanți la discuția noastră, extrem de puțin dispuși ca „să dea ceva” în schimbul unor avantaje obținute în calitate de membri: vor totul acum și imediat. Ca atare, se practică – în majoritatea cazurilor – selecția, verificarea în timp a acestora: participare, implicare în acțiunile organizației: *„În principiu, vine cine vrea, rămâne cine poate. În momentul în care vii, ai dreptul să asisti o dată sau de două ori la ceea ce se discută, iar dacă ești interesat, te ridici, îți spui păsul și spui de ce vrei să rămâi. După ce rămâi, semnezi chiar și o adeziune, în care îți iei un angajament să faci ceva din moment ce se investește în tine. [...] încercăm să facem o preselecție. Ei singuri se aleg.”*

Fluctuațiile membrilor se datorează fie faptului că „ei nu obțin ceea ce au sperat” fie lipsei de timp disponibil („cei mai mulți muncesc de la 5 la 5 ca să poată trăi”). Cu toate acestea militantismul, participarea celor ce sunt deja membri, ori „membri aspiranți” (una din formele de preselecție citate) înregistrează cote ridicate, îndeosebi în cazul organizațiilor tinerilor sau cele care reunesc indivizii datorită unei pasiuni, hobby comun.

Cele mai multe stiluri de conducere practicate se înscriu în categoriile consultativ și participativ, ca rezultat probabil al dorinței de a face față realităților unui mediu extrem de instabil.

RELATII ÎNTRE ORGANIZAȚII

Urmare a dificultăților întâlnite, soluția coordonării, a unirii eforturilor și acțiunilor organizațiilor cu profile similare de activitate, este agreată de cei mai mulți dintre liderii prezenți. Această tactică poate să se constituie într-un mijloc eficient de contracarare a acțiunilor de subordonare desfășurate de către agențiile centrale (guvern, ministere, etc.) sau ale încercărilor agențiilor locale (primărie, prefectură, formațiuni politice, etc.) de a controla ONG. *„În loc să se bucure că noi ne asociem ca să facem treabă, ne pun bețe în roate. Noi trebuie să ne organizăm astfel, tocmai ca reacție la această atitudine, pentru că altfel nu ne putem îndeplini scopul social.”*

Acțiunile concertate au dat rezultate pozitive nu numai în planul recunoașterii sociale ci și în cel al acțiunilor efectiv întreprinse e.g.: tabere internaționale organizate în cooperare cu Olanda. Din păcate, însă, accesul limitat la subsistemele mass media (determinând o vizibilitate scăzută a ONG-urilor la nivel local, național și internațional), lipsa fondurilor, finanțării (având ca efect, printre altele, imposibilitatea extinderii prin înființarea unor filiale cel puțin în zonele limitrofe), infrastructura informațională improprie (i.e., accesul greu la informații de interes asupra unor reuniuni naționale sau internaționale sau despre potențiale programe ori donatori ce sprijină astfel de organizații), constituie factorii principali care, spun liderii consultați, împiedică, îngreunează considerabil dezvoltarea practicilor asociative formale.

INTENȚII DE VIITOR. PROPUNERI, IDEI, PLANURI

Consecvenți pozițiilor exprimate pe parcursul discuției, din propunerile făcute de participanți la sfârșitul întâlnirii se desprinde, în primul rând, imaginea ONG-urilor locale ca actori pasivi în peisajul actual și viitor al societății românești. Astfel, se așteaptă Legea Sponsorizării („care ar trebui să corespundă modelului străin, occidental” fiind criticat actualul proiect al legii), se așteaptă deschiderea accesului la bugetul local, se așteaptă „schimbarea mentalităților oamenilor”, „schimbarea opticii populației”, „creșterea entuziasmului și a pasiunii pentru asociere”, se așteaptă apariția unor „programe adecvate pentru obținerea de fonduri”.

Am reținut însă ca interesante pentru o viitoare strategie în câmpul practicilor asociative ideile unei mai intense mediatizări a profilelor ONG-urilor, cea a punerii la punct a unei infrastructuri informaționale la nivel național („o bancă de date națională a ONG”), alături de necesitatea existenței unor programe de instruire și consiliere a liderilor acestor organizații.

„Ar trebui toți să avem acces, să ne manifestăm, pentru că existăm cu toții în această oală care se numește stat, dar cineva caută să mă convingă că eu nu am acces acolo, cu toate că eu exist și te dai toată ziua cu capul de mine!”

*

Am prezentat analiza discuțiilor purtate în cadrul focus-group-ului realizat la Piatra Neamț cu liderii a 9 ONG-uri. Datorită specificului tehnicii folosite și pentru a avea o imagine cât mai bună asupra situației acestor organizații, am „dat cuvântul” însăși liderilor participanți la discuție. Opțiunea noastră pentru o asemenea modalitate de prezentare are însă și o altă motivație: considerăm că, în încercarea sa de a fi acea „voce critică” a societății, sociologul trebuie să dea glas, să facă auzite – pe cât posibil în forma lor originală – opiniile celor care au constituit sau constituie subiecții cercetărilor întreprinse.

Desigur, rezultatele studiului nu sunt valabile pentru toate ONG-urile din România, însă ele oferă câteva repere utile pentru viitoarele studii ce vor fi cu siguranță întreprinse în acest domeniu. Vom reține bunăoară faptul că în procesul ieșirii din traumatizanta experiență totalitară și în încercarea de a (re)construi o societate conform modelului democratic vest european sunt implicate activ și elemente ale societății civile. Apariția și constituirea ONG-urilor după '90 are întemeieri multiple: pe de o parte, se încearcă a reacționa în fața unor posibile intruziuni și expansiuni ale statului în spații definite primordial ca nefiind de competența acestuia; se încearcă, de asemenea, să se facă imposibilă repetarea recente istorii în care s-a dorit anihilarea societății civile. Pe de altă parte, datorită incapacității statului de a rezolva anumite probleme, apariția ONG-urilor este de natură a suplini și îndeplini, uneori cu un real succes, funcții imposibil de realizat, cel puțin în actualul moment, de către stat (a se vedea în acest sens ONG-urile care se ocupă de situația persoanelor handicapate, a orfanilor, etc.).

Contextul social, politic și economic în care aceste organizații se constituie are trăsături aparte, fiind marcat de instabilitate. În ceea ce privește cadrul formal–legislativ, deși apreciat ca permisiv, el nu rezolvă toate problemele legate de modul în care aceste organisme apar și funcționează efectiv. Am înregistrat astfel din afirmațiile interlocutorilor că atât la nivel local cât și la nivel central există încercări de obstrucționare; departe de a fi doar aplicată, legea, chiar dacă discutabilă, este discutată; negocierea, „mica înțelegere” au un rol important aici: unele din vechile sisteme clientelare, țesături de relații încă mai funcționează și au, de asemenea, un cuvânt de spus.

La fel de important este însă modul în care liderii și membrii ONG-urilor definesc rolul propriilor organizații în actualul context. Se înregistrează în cazul acestor definiții prezența unor stereotipuri care vizează rolul statului: se dorește autonomie dar se cer, simultan, sprijinul și ocrotirea statului. Dacă statul socialist ca stat slab, ca stat care depindea de facto de nivelele inferioare ale deciziei din varii câmpuri de activitate, era perceput ca deosebit de puternic ori cel puțin ca singurul capabil să rezolve problemele tuturor, și astăzi această percepție pare a prevala în interpretările date rolului statului: cheia insucceselor în activitățile ONG-urilor considerate o constituie opoziția manifestată de către stat, abstracție care se dovedește a fi total răuvoitoare ori lipsită de elementare instincte paterne. În loc de a se încerca o „luptă” cu acest „uriaș”, se persistă în lamentări și desemnarea de „țapi ispășitori”. Câteva dintre posibilele soluții ale depășirii acestei situații au fost date chiar de către participanții la discuție, iar pentru punerea lor în practică lucrează în prezent alte instituții neguvernamentale (e.g.: Fundația Soros). Considerăm însă că, simultan, prin eforturile depuse de însași reprezentanții ONG-urilor, printr-o mai mare implicare, prezentele și inerentele (?) disfuncționalități vor putea fi eliminate.